

WAGNERIANA CATALANA Nº 13 ANY 2000

TEMA 8.1: ALTRES COMPOSITORS WAGNERIANS CATALANS

TÍTOL: **WAGNER I AMADEU VIVES**

AUTOR: *Jordi Mota*

Amadeu Vives em cau bé. Era un entusiasta del teatre clàssic espanyol, una persona profundament religiosa que estimava amb tota la seva ànima Catalunya, motius més que suficients per a sentir-m'hi identificat. I ja que em cau bé, vaig a intentar presentar-lo tal com jo el veig, és a dir, coma un gran home i com un gran artista.

Ell, igual que tots els compositors contemporanis o posteriors a Wagner, va haver d'enfrontar-se amb la reforma wagneriana i va haver de prendre partit i tal com jo ho veig, Amadeu Vives va admirar profundament Wagner, però sense arribar a devoció. Possiblement el va admirar fins i tot sense voler admirar-lo, es va veure subjugat per la seva obra, encara que potser en ocasions la va contemplar amb un cert escepticisme, amb aquest "no h'hi ha per tant" amb què molts compositors l'escoltaven. Vives va ser sincer, virtut que enaltia sovint, i el que deia ho pensava o, encara més, ho sentia.

En la seva faceta artística un punt l'uneix estretament a Wagner: "Penso que la millor òpera, petita o gran, seria aquella en la qual el seu llibret, sense música, tingués el mateix interès i es pogués representar sense alteracions sensibles per una companyia de teatre" (1) però pel que fa a la música potser l'hi hauríem d'aplicar el mateix raonament que utilitzava Hans von Büllow pel que fa a Johan Strauss: "És un bruixot encisador, que provoca amb les seves composicions les més altes sensacions de plaer musical. És un dels meus pocs col·legues -pocs- per a qui sento una veritable admiració. És un director genial en el seu petit gènere, com Richard Wagner ho és en el seu estil sublim. De la seva dicció i de la seva tècnica lleugera es poden recollir els mateixos ensenyaments que, en un altre cercle, ens brinden la 9ª Simfonia i la Patètica" (2) Possiblement "Doña Francisquita" hauria agradat a Wagner, com li agradaven els valsos de Strauss. Per què no? Però en tot cas Amadeu Vives

va saber elegir el camí correcte. Precisament, el contrari del recomanat per Joaquim Pena, que va escriure: "A un musich del talent d'en Vives, en lloch de ferli la trabeta, com es vici en nostra terra, se l'ha d'alentar per l'espínós camí del art serio, a fí de que sas poderosas facultats arribin á donar els fruyts que prometen adquirirse D'altra manera'ns fem responsables de que s'esfonzi en el llot del género chico", ahont els triomfs no gastan el cervell y asseguran una posició que dificilment arriba a adquirirse ab el cultiu del vertader art" (3) És curiós de constatar que vista la crítica que fa Pena de l'òpera "Euda d'Uriach", l'esmentat crític podria haver considerat que potser el millor camí per a Vives no era d'insistir en la part més fluixa de les seves òperes, sinó en la més encertada, que era fonamentalment, segons sembla, la melodia. Allò que Pena no va saber veure, és a dir, que no tots els compositors havien de seguir el camí del gran drama musical, ho va veure perfectament Vives, i això malgrat que els seus intents com a compositor d'òperes es van veure coronats amb dos èxits clamorosos tant en "Arthus" com en "Euda d'Uriach".

Joaquim Pena troba musicalment alguns paral·lelismes amb Wagner en "Euda d'Uriach"; també n'elogia alguns passatges per la seva instrumentació encertada i pel seu adequat plantejament dramàtico-musical; a més a més, per un altre costat, els temes escollits per a les esmentades òperes, es trobaven molt vinculats amb l'estètica wagneriana –en "Arthus" és evident i amb "Euda d'Uriach" el món dels croats i de les bruixes és d'un contingut romàntic manifest. Amb tot, a pesar de l'interessant que seria poder escoltar aquestes dues òperes, que potser discorren per un món de melodia paral·lel al de Humperdinck o al de Kienzl però, tot aprofitant els ensenyaments dramàtics wagnerians -parlo sense cap coneixement de causa-, és probable que Amadeu Vives fes molt bé d'escollir el camí de la sarsuela. Va compondre 105 obres teatrals (4), gairebé totes sarsueles, i atès l'èxit obtingut reiteradament -fins a 1928 "Doña Francisquita" s'havia representat 17.000 vegades, segons diu Miquel Saperes a l'esmentat llibre-, cal suposar que no es va equivocar en el camí i que la gran òpera dramàtica no va perdre exageradament amb la seva decisió d'elegir el "género chico". En un comentari sobre l'estrena de l'òpera "Acté" de Manén, el mateix Vives denunciava el gran perill de les estrenes d'òpera, perquè amb facilitat tota producció nova seria acusada de no ser tan

bona com "Parsifal". Aquest criteri de Vives, evidentment, va haver d'influir en la seva decisió. A diferència de Wagner i d'altres grans compositors dramàtics, Vives tenia una gran facilitat compositiva, com queda reflectit al següent text del mateix compositor:

"La majoria dels diumenges hi havia missa cantada, i jo anava sempre a tocar l'harmòni... Un dia em va dir "la Hermana": No sé si vostè s'ha fixat que portem molts diumenges cantant en el rosari les mateixes Ave Maries. No en sabem més que sis de diferents, mentre que al convent en canten deu o dotze, i en tal altre, passen de vint. Com que totes les que cantem nosaltres estan compostes per vostè, per què no ens n'escriu alguna més?

"Hermana -vaig contestar- porti'm un paper de música i un llapis, que ara mateix, sobre aquesta tauleta, escriuré una altra Ave Maria, i aquesta, només vostès la podran cantar. La monja va sortir molt contenta de l'habitació, i va tornar al cap de poca estona amb paper de música, tinter i un plat de dolç. Aquesta escena es va repetir altres diumenges i vaig arribar a escriure tal nombre d'Ave Maries, que va ser possible, en cantar un rosari, variar les cinquanta Ave Maries" (5).

Per altra banda Vives era un bon escriptor, encara que mai no va voler compondre els textos de les seves òperes o sarsueles. Era un escriptor original, potser de vegades ingenu, però profund en altres moments, que elaborava pensaments profunds i sovint originals i que reflexionava sobre els temes més diversos. La seva conferència "L'entusiasme és la sal de l'ànima", (6) denota una facilitat per a la reflexió abstracta, perquè desenvolupa la naturalesa de l'entusiasme a través de 78 pàgines, requereix evidentment unes qualitats que només tenen els grans pensadors. En els seus llibres i articles, i en la seva correspondència -part d'ella de gran extensió-, Vives mostra unes aptituds literàries que potser l'haurien fet destacar en el món de les lletres si no hagués aconseguit els èxits més grans en el de la música. Recomano als amants de Vives la lectura de la seva obra literària. No en sortiran defraudats.

Pel que fa a les opinions pròpiament dites sobre Wagner, les tenim de diversos tons i comencem pel que podria ser considerada la pitjor, encara que

no mancada d'originalitat. Es tracta d'un conte inclòs en el seu llibre "Sofia". Hi explica que un dia es van barallar la mà i el cap de Wagner. Cada una de les parts s'atribuïa el mèrit de la composició; i el cap, per donar una lliçó a la mà, va decidir deixar-la sola en la composició de "Parsifal" tot i que per compensar el que només escriuria la mà, el cap es va esforçar al màxim en els fragments escrits per ell.

Aquest senzill conte vindria a dir que a "Parsifal" existeixen uns passatges de la bellesa més sublim, units entre si per simples farcits deguts a la tècnica i rutina del compositor. La idea no deixa de ser original encara que naturalment en discrepem. De totes maneres, el que resulta totalment equivocat al conte esmentat, és la seva segona part, on Vives critica -tot fent-li ho dir a Diògenes- el contingut religiós de "Parsifal". Vives aquí va caure en l'error d'altres persones profundament religioses que no van comprendre -o no van acceptar- que la celebració de l'Eucaristia fos susceptible de ser portada al teatre. De totes maneres aquestes crítiques a Wagner, mai no es van aplicar a tants i tants espectacles de caràcter religiós-popular que tractaven el tema des d'una posició molt menys seriosa.

Un altre comentari extens de Vives sobre Wagner -concretament sobre "Els Mestres Cantaires"-, el vam publicar a la nostra revista (edició castellana). (7) Allí remetem els interessats, encara que destacarem per als que no tinguin l'exemplar, que els comentaris de Vives són apassionats, entusiastes i, al mateix temps, assenyats i ponderats. Per últim, un altre text de Vives que coneixem referit a Wagner, és un de titulat "Wagner y du drama Parsifal" (8) i que no ens resistim a reproduir.

"Jo tenia onze anys quan Wagner va morir... Joaquim Marsillach i Leonard acabava de publicar el seu llibre "Richard Wagner", amb un pròleg de Letamendi, que és, després de trenta anys, el més interessant i original que s'ha escrit a Espanya comentant l'obra del músic immortal. En la defensa del sistema wagnerià i en el combatre l'escola d'operistes italians hi havia un ardor semblant al que empraven els Sants Pares de l'Església en defensar la fe i en combatre l'heretgia. Doncs bé, tot aquest ardor es convertia en fervor, en èxtasi diví, quan parlava de "Parsifal"; Marsillach n'havia assistit a la inauguració al

Teatre de Bayreuth. L'hi acompanyaven Anselm Barba, Climent Baixas i altres wagnerians fervorosos. Quan aquells homes van tornar a Barcelona, deien plens d'entusiasme que no hi havia res al món comparable a les audicions de les obres de Wagner, tal com es representaven al seu teatre; i en parlar de "Parsifal", tots a una, donaven per bona la seva assistència encara que només fos per haver tingut el goig d'assistir-ne a l'estrena.

"Un dia van sorprendre Liszt tot conversant amb el príncep X. "és possible -deia el príncep-, que Wagner hagi pogut superar les seves obres anteriors?" "Per a Wagner tot és possible, -digué Liszt-: cada obra de les seves és un miracle i "Parsifal" és el més gran de tots els miracles".

"Es publicava aleshores a Barcelona 'La Ilustración Musical'. Encara recordo amb quina emoció infantil vaig llegir el número que es va dedicar en l'esmentat periòdic a la memòria de Wagner, amb el motiu de la seva mort. Hi va col.laborar tothom. Mai no s'han prodigat a ningú tals lloances, ni s'han escrit diatribes més terribles contra el qui no creien en ell. Doncs bé, encara aleshores, enmig de la batalla, en parlar de "Parsifal" desapareixia tot esperit de polèmica, el parlar era silenciós, l'emoció més pura inspirava totes les paraules, tot indicant així que davant "Parsifal", com davant el Temple, l'opinió no és res i l'adoració ho és tot. Aquesta és la idea que es va inculcar als de la meva generació sobre "Parsifal".

"Van passar els anys. Es va crear l'Orfeó Català i els seus directors i fundadors, Lluís Millet i jo mateix, no teníem altra obsessió que interpretar "Parsifal" en un concert.

"Quasi al mateix temps es va fundar una societat de concerts, dirigida per l'inoblidable Sr. Antoni Nicolau; i aviat van començar els assajos de l'obra. Confesso que al començament la nostra fe va vacil.lar un moment, es va entebear un punt el nostre entusiasme. La nostra joventut ignorava que el geni de l'home té un límit, i demanava més i més sense contingut, alguna cosa sobrenatural, inaccessible, superior a tot esforç, a tota comprensió: allò vertaderament diví. Oh, que ingenus! Oh, desil.lusió eterna de l'home que persegueix allò diví on no hi és!

"Un dia vam fer el primer assaig de conjunt: es va distribuir el cor en grups: una al teler del teatre; uns altres en una espècie de plataforma, sobre el teler; les campanes en no sé quin racó de les altures; una altra part del cor a l'escenari, al costat de l'orquestra. I va començar, àmplia, solemne, aquella veritablement divina melodia amb que comença el preludi, llarga, infinita, d'inflexions sublimes, i ens van anar envoltant aquells arpegis i acords com en un somni sobrenatural, no sé si trist o alegre, que parla de tot, que no parla de res, que aplanava, que ens fa surar l'esperit, que ens fa plorar; i en sentir tot allò tan portentós, tan únic, Lluís Millet em va mirar amb cara d'astorament i jo el vaig mirar amb no sé quina cara i, com un d'aquells jueus que en presenciar el miracle de Crist exclamaven plens de l'esperit de Déu "Vertaderament, aquest és el Messies promès", em va dir amb veu trèmula: "vertaderament això és el més gran que ha produït el geni de l'home". Tant important va ser la impressió que aleshores ens va produir l'obra immortal.

"Durant trenta anys Parsifal no s'ha representat més que a Bayreuth. Wagner va escriure al seu testament aquestes paraules: "En el futur Parsifal haurà de ser representat només a Bayreuth, perquè mai no pugui servir de diversió per al públic. El meu pensament i els meus esforços estan dedicats a buscar el mitjà més adequat per assegurar el millor destí a aquesta obra".

"Ja se sap que la llei alemanya declara que pertany al domini públic tota obra intel·lectual als trenta anys de la mort de l'autor. S'han trobat en contradicció al desig de Wagner i les lleis del seu país. Amb aquest motiu, Richard Strauss va escriure la següent carta: "Benvolgut Sr. Kaspath: en l'assumpte de "Parsifal" per a mi no hi ha més que un punt de vista: el respecte a la voluntat del geni. Desgraciadament, no són la gent de cor elevat i de cultura afinada els qui decideixen, sinó els juristes i els polítics. A les deliberacions del Reichstag a les que he assistit, els diputats discutien qüestions de drets d'autor i de propietat literària amb una incompetència digna d'enveja. Jo he sentit a Eugeni Richter el dia que va trepitjar la voluntat de Wagner, els drets dels seus hereus i els de dos-cents desgraciats compositors alemanys, amb les mentides més imprudents, en profit de dos-cents mil hostalers. Mentre el vot de Wagner no valgui per cent mil i el de deu mil

terrissaires per un de sol, no es podrà evitar que una nació tregui, trenta anys després de la seva mort, a un geni que ha menystingut en vida, ni que el filisteu alemany escolti "Parsifal" una tarda per cinquanta cèntims entre el seu menjar y la cervesa. I encara ens admirem que els francesos i els italians en temes de cultura ens tinguin per bàrbars. Doctor Richard Strauss.

"Amic lector: per l'opinió dels cent mil hostalers alemanys podràs presenciar la representació de "Parsifal" a Madrid; aquesta obra que va ser per voluntat de Wagner una il·lusió i un somni durant la nostra vida. Tenen raó els hostalers? La té Wagner? Qui ho sap? De totes maneres, a la llarga, "Parsifal" seguirà el destí de totes les grans obres, i es veurà reclosa al Bayreuth ideal, que és el culte exclusiu dels esperits superiors, sense el qual, ai!, haurien desaparegut del món Homer i Virgili, Dant, Cervantes i tots, tots els genis que han existit, dels quals la moda es desentén un dia o altre, perquè els hostalers que beuen cervesa amb "Parsifal" no són cent mil, sinó molts cents de milions".

Així era Amadeu Vives, un home respectuós, senzill, humà, apassionat, bondadós i, en el seu petit gènere -com diria Büllow- un músic excel·lent. Vives no va aconseguir de commoure els catalans amb les seves obres teatrals com ho féu Wagner, però, en canvi, va fer una cosa molt més difícil, va aconseguir de commoure'ls amb una simple cançó com la de l' "Emigrant". Vives era el compositor de l' "Emigrant", això ho sap tothom. És també el compositor de "Doña Francisquita", cosa que també tothom sap, però a més a més Vives és el compositor d' "Arthus" i d' "Euda d'Uriach", i això ho ignora la majoria. Quan podrem els catalans conèixer aquestes dues òperes, que tant d'èxit van tenir a la seva estrena? Veiem el que deia Joan Salvat el 1933: (9) "És de doldre que, malgrat l'èxit assolit per aquesta important producció -es refereix a "Euda d'Uriach"-, cap dels nostres empresaris no hagi pensat a reprendre-la en el transcurs de tants anys. Ara que l'empresa del Liceu, patrocinada per la Generalitat de Catalunya, anuncia una funció d'homenatge al compositor traspasat amb la representació de "Doña Francisquita" (dubtem que faci en aquell gran marc un paper lluït i brillant), és de doldre que la manca de temps no hagi permès allí una interpretació digna de l'esmentada 'Euda' ". La Generalitat va venir, va entornar-se'n i ha tornat a venir, però d' "Arthus" i d'

"Euda" res de res; i els empresaris del Liceu s'han anat succeint i res de res. Al número de l'any 1933 de la Revista Musical Catalana mencionada, dedicat a Vives s'inclouïa un curiós article firmat per Josep Subirà i datat suposadament a l'any 2032, en el primer centenari de la mort del compositor. Podran els catalans d'aquella data tan llunyana veure per fi "Arthus" i "Euda d'Uriach"? Jo tindria aleshores 86 anys, però si em prometen de reposar aquestes òperes, jo em comprometo a fer un esforç per arribar a aquesta edat. Mentrestant no podem fer altra cosa que somniar, somniar en aquells meravellosos anys de la Catalunya de principis de segle, que sempre serà pels wagnerians catalans una època daurada de la cultura europea.

- (1) Carta d'Amadeu Vives citada per Miquel Saperas al seu llibre "Cinc compositors Catalans", Barcelona 1975, pàg. 45.
- (2) Max Krönberg, "El Rey de los Valses", Barcelona 1945, pàg. 209-210.
- (3) Revista "Juventut", 25-10-1900, pàg. 588.
- (4) "Revista Musical Catalana", gener 1933, número dedicat a Vives, pàg. 41.
- (5) Amadeu Vives, "Sofia", Madrid 1923, pàg. 49-50.
- (6) Amadeu Vives, "L'entusiasme és la sal de l'ànima", Barcelona 1927.
- (7) WAGNERIANA, núm. 15, octubre-desembre 1994, pàg. 21 i següents. Estava pres del llibre "Julia" editat el 1971 a la col.lecció "Austral"
- (8) Disposem de l'article, però no hi figura la data -probablement el 1913- ni el títol de la publicació.
- (9) "Revista Musical Catalana", gener 1933, número dedicat a Vives, pàg. 11.

*Traduït del castellà
per Joan Enric Torrent*